

2. Пономарьов В.П. Економічна безпека підприємства: сутність, трактування, точки зору / В.П. Пономарьов // Менеджер. – 2002. - № 1(17). – С. 67-71.
3. Березіна Л.М. Економічна безпека та проблеми вдосконалення відносин суб'єктів АПК / Л.М. Березіна // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. - № 1 (4). – С. 39-43.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія / О.І. Барановський. – К.: Національний торговельно-економічний університет, 2005. – 759 с.
5. Єлістратова Ю.О. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та її складові на макрорівнях / Ю.О. Єлістратова // Інноваційна економіка. – 2009. - № 3. – С. 81-85.
6. Такулов З. Сутність поняття «економічна безпека підприємства»: неінституціональний підхід / З. Такулов // Схід. – 2005. - № 6 (72). – С. 35-37.

В статье рассматриваются вопросы совершенствования организационно экономических отношений сельскохозяйственных предприятий из позиций формирования ими собственной экономической безопасности, обобщенно ее составные элементы. Уделенное внимание угрозам экономической безопасности предприятий АПК.

In the article the questions of perfection are examined organizationally economic relations of agricultural enterprises from positions of forming by them own economic security, generalized it component elements. Spared attention threats economic security of enterprises of agroindustrial production.

Дата надходження в редакцію: 25.03.2012 р.
Рецензент: д.е.н., професор О.Д.Гудзинський

УДК: 330.338

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ НА ОСНОВІ РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ

В.О. Андрієнко, Сумський національний аграрний університет

В статті обґрунтовано розвиток організаційно-правових засад діяльності підприємств аграрної сфери, вплив на їх розвиток форми власності, а також проведено аналіз сучасного стану, тенденцій та особливостей функціонування цього сектору економіки України.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Питання власності, її форм та принципів розвитку є чи не найактуальнішими проблемами сьогодення. З проблемою поділу функцій володіння та управління капіталом стикаються не лише приватні фірми, а й підприємства, що знаходяться у державній власності, що спричинило в сільських регіонах еволюцію відносин власності і типів суб'єктів господарювання в напрямку забезпечення їх розмаїття. А це в свою чергу привертає суттєву увагу вчених-економістів до дослідження теоретичних та практичних проблем розвитку та підвищення ефективності функціонування підприємств як державного, так і приватного сектора економіки.

Кожна із організаційних форм підприємницької діяльності має як відповідні фінансово-економічну перевагу та соціальну привабливість, так і певні недоліки та проблеми.

Реформування відносин власності і господарських структур на селі здійснюється з перших років незалежності України, проте бажаних результатів ще не досягнуто. Приватна власність, як і державна автоматично не вирішує проблеми хазяїна і ефективного господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання сучасної проблематики діяльності і розвитку різних організаційно-правових форм підприємництва досліджувалися в ряді робіт українських вчених: П. Саблука, А. Гальчинського, В. Месель-Веселяка, П. Березівського, Г. Андрусенка, М. Маліка, О. Онищенко, В. Юрчишина, С. Мочерного, В. Ткаченка, А. Могильного, В. Трегобчука, О. Шпичака та ін.

Оцінки реформування власності в Україні та результатів діяльності підприємств різних форм власності не є однозначними. На фоні серйозних проблем української економіки, критиці піддаються як механізм передачі державної власності, так і сама ідея приватного володіння власністю. Все це є достатніми підставами для абсолютно різноманітних роздумів та висновків. Надзвичайно мало ґрунтовних, системних досліджень змін, які відбуваються на приватизованих та створених нових підприємствах, а також середовища, в якому їм доводиться працювати.

Постановка завдання. Метою даної статті є обґрунтування розвитку організаційно-правових засад діяльності підприємств аграрної сфери, впливу на їх розвиток форми власності, а також проведення аналізу сучасного стану, тенденцій

та особливостей функціонування цього сектору економіки України.

Виклад основного матеріалу. Успішність діяльності будь-якого підприємства залежить від культури управління та чітко поставлених цілей та завдань. Однак, державна та приватна форми управління породжують багато відмінностей у функціонуванні підприємств, що зрештою позначається на їх ефективності.

Державна і приватна форми корпоративного управління відрізняються одна від одної способами нагляду за власником, дотриманням вимог законодавства, що зрештою позначається і на фінансово-економічних результатах діяльності підприємства. Чим конкретніше визначені і надійніше захищені права власності, тим тіснішим є зв'язок між діями суб'єктів господарської діяльності і їх добробут. Відносини власності проявляються в конкретних економічних, організаційних, правових та інших елементах, з яких формується складаний господарський механізм. Саме від рівня досконалості, комплектності, дієвості цього механізму залежить прояв позитивних і негативних аспектів структури кожної з форм власності, а також їх взаємозв'язку, взаємозалежності і взаємодії в підприємстві [4].

Власність спонукає до самостійного високопродуктивного розвитку підприємництва, а через механізм реалізації підприємницьких інтересів активізується і розв'язання інших проблем в державі. Наявність різних форм власності само собою ще не гарантує і не забезпечує ефективного функціонування та інтенсивного розвитку економіки. Лише їх гнучкі й мобільні форми та ринкова динаміка в оптимальному співвідношенні можуть спричинити розвиток агропромислового виробництва в сільських регіонах.

Першим важливим кроком, який зробила держава на етапі нових перетворень та реформування економічної системи був Закон України «Про власність», який було прийнято 7 лютого 1991 року Верховною Радою України. Прийняття та введення в дію цього нормативного акту і стало необхідною умовою для переходу української економіки на ринкові засади.

Згідно з цим законом існують такі форми власності – державна, комунальна, колективна, власність спільних підприємств, іноземних громадян, організацій і держав та приватна. Всі форми власності є рівноправними і держава створює рівні умови для розвитку всіх форм власності та їх захисту.

Повніше і глибше зрозуміти сутність відносин власності можна за допомогою аналізу їхньої структури яка є багатобарвною та різноманітною, як і будь-яка складна система. Одним із основних системоутворюючим та структуровизначальним

критерієм відносин власності є типи та її види, які формуються в окремі види підприємств, що в свою чергу, зумовлює різні форми підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України.

Організаційно-правова форма передбачає класифікацію підприємств залежно від форм власності, визначених Законом України «Про власність» [1], та від способів розмежування в підприємствах окремих форм власності і управління майном. На рис. 1 наведено класифікацію організаційно-правових форм підприємств в аграрному секторі.

На сьогодні діяльність різних організаційно-правових форм господарювання в Україні регулюється Господарським кодексом України та окремими законами [2]. Саме наявність цього нормативно-законодавчого документа з 2004 р. юридично заповнили конституційну прогалину щодо економічних засад новітнього українського суспільства, а також можливих різних прийнятних організаційно-правових форм і механізмів підприємницької діяльності.

Державне підприємство являє собою організаційно-правову форму підприємства, заснованого на державній власності. Визначення державне вказує, що дане підприємство має особливості правового становища порівняно з недержавними підприємствами. Ці особливості обумовлені способом відмежування функцій власника від функцій управління майном в державному підприємстві.

Особливість корпоративної форми власності полягає в тому, що вона, з одного боку, зберігає (через володіння акціями окремими особами) все те позитивне, що несе в собі приватна власність, - підприємницький інтерес, ініціативу, націленість на накопичення особистого, а звідси - й суспільного багатства, право безстрокового успадкування тощо.

Приватне підприємство — це організаційно-правова форма підприємства, заснованого на приватній власності однієї і більше фізичних осіб. Визначення приватне, крім форми власності, виражає головну особливість правового становища підприємства цієї організаційної форми [3]. Згідно із законодавством України власник у даному разі водночас є і підприємцем, тобто власність і управління майном у приватному підприємстві не розмежовуються.

Індивідуальне підприємство ґрунтується на праві власності однієї особи або сім'ї, котрі отримують весь дохід і несуть увесь ризик від бізнесу. Власник індивідуального підприємства несе відповідальність щодо зобов'язань підприємства в межах, визначених його статутом.

Рис. 1. Класифікація організаційно-правових форм підприємств

Як правило, власники одночасно є і керівниками. Це одна з найбільш поширених простих і динамічних форм бізнесу.

До переваг малого бізнесу належать: невелика капіталомісткість і доступність; простота в організації; самостійність і свобода дій підприємця; поєднання в одній особі і власника, і працівника; висока адаптованість до змінюваних умов господарювання та вимог ринку; швидка ліквідність фірми тощо.

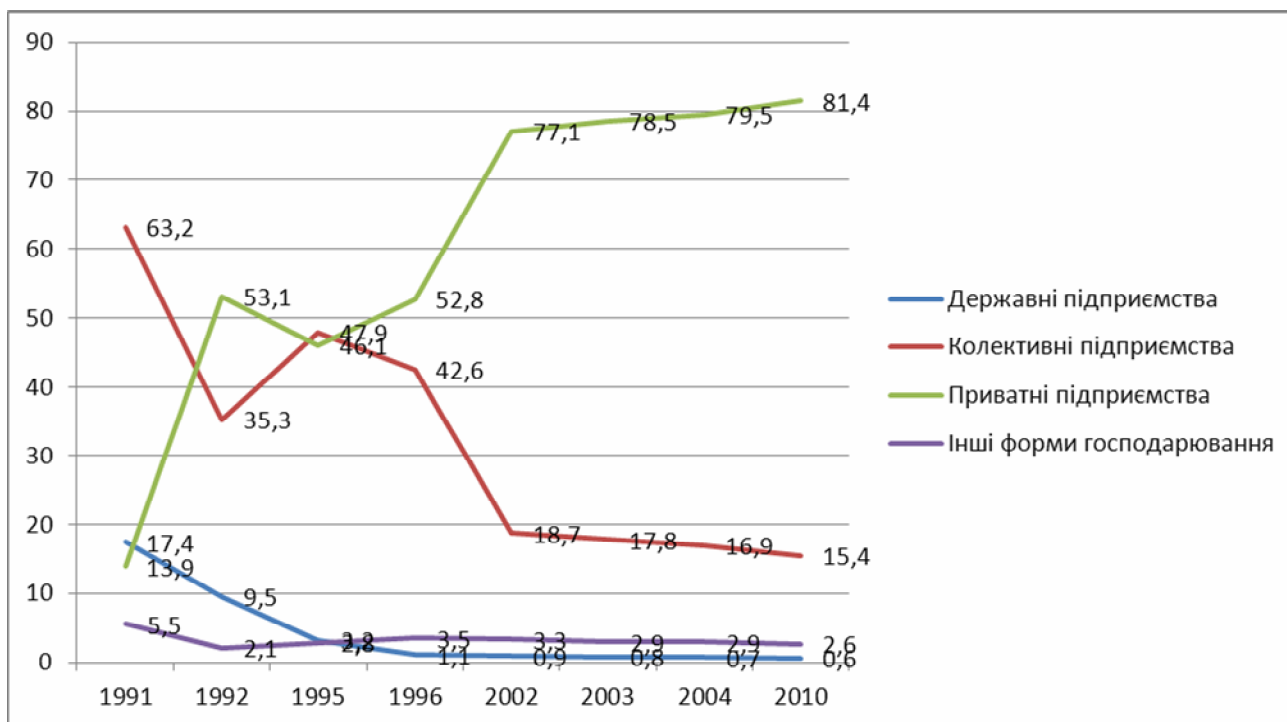
До недоліків малого бізнесу належать: труднощі в залученні великих капіталів; необмежена відповідальність за боргові зобов'язання; недостатня ефективність менеджменту; невизначеність перспективи.

Аналізуючи динаміку зміни структури аграрних підприємств України різних форм власності протягом останніх двадцяти років (рис. 2) ¹ можна зазначити, що за 1991-1995 рр. відбулися істотні зміни у структурі економіки країни. Значною мірою це було результатом роздержавлення і приватизації майна державних підприємств. В цей період серед сільськогосподарських підприємств почалося реформування та створення нових аграрних формувань. Наведена статистична інформація підтверджує висновок про те, що у сільсь-

кому господарстві України відбувався процес індивідуалізації господарювання, перехід від державних до колективних форм господарювання та від колективних форм до індивідуальних.

За даними Державного комітету статистики, з 1992 р. форму власності в Україні в аграрному секторі змінили 16,3 тис. аграрних формувань. Процеси роздержавлення і приватизації в Україні привели до глибокої ринкової трансформації економічної структури країни, в якій на початок 1996 р. у аграрному секторі економіки частка державних підприємств і організацій державної форми власності становила 3,2% (на початок 1991 р. цей показник складав 17,4%).

Еволюційний процес розвитку аграрного сектору Україну протягом перших років незалежності висунув на домінуючі позиції колективну (корпоративну) форму власності. До переваг цієї форми власності відносять виробничу гнучкість, здатність акумулювати капітальні ресурси й кошти будь-якої належності. Проте дана форма власності не була застиглою. Вона продовжувала еволюціонувати в умовах трансформації аграрних відносин, що привело до нових її проявів.

¹Складено автором за даними Головного управління агропромислового розвитку Сумської області

Рис. 2. Динаміка зміни структури аграрних підприємств України різної форми власності у 1991-2010 рр.

І на сьогодні недержавний сектор є переважним у всіх сферах економічної діяльності, проте більшу перевагу має приватна власність, яка сьогодні є альтернативою як державній, так і колективній власності і до певної міри сприяє розвитку похідних і змішаних форм власності та їх оптимальному співвідношенню, а також дещо активізує підприємницьку ініціативу та соціально-економічну трансформацію українського суспільства [4].

Це видно і на рис. 2, що домінуючі позиції вийшли підприємства приватної форми власності, кількість підприємств якої в 2010 р. в порівнянні з 1991 р. збільшилась на 67,5%.

Розвиток агропромислового виробництва та наявність в ньому аграрних формувань різних організаційно-правових форм господарювання тісно пов'язаний із реформуванням відносин власності. Сучасна структура агропромислового виробництва, співвідношення різних організаційно-правових форм господарювання склалися під впливом різних чинників, зокрема політичних, соціальних і економічних процесів, що відбувалися в період становлення незалежної держави.

Актуальність питання реформування власності в Україні пов'язана з тим, що економіка наприкінці 70-х і на початку 80-х минулого століття практично повністю вичерпала свій потенціал екстенсивного розвитку і перейшла в стадію депресії. Політика державної власності протягом десятиліть гальмувала ініціативу та підприємницький потенціал нації, спричинила виникнення й

поглиблення негативних тенденцій у розвитку економіки, відставання в економічному розвитку.

Впродовж останніх років набула розвитку тенденція аграрних підприємств, що безпосередньо перебувають в індивідуально приватній власності. Досить вагомий факт, що діяльність таких підприємств набула перспективного економічного розвитку. Про що свідчить показник частки приватних підприємств України за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції в структурі агропромислового розвитку – 62%. На сьогоднішній день поширеною формою власності в Україні є приватна, яка в загальному підсумку всіх сільськогосподарських підприємств займає 81,4%.

В забезпеченні стабільного й ефективного приватного сектору та формуванні сприятливих умов діяльності організаційно-правових форм господарювання на основі різних форм власності, є фермерські господарства, що складають 73,9% від загальної кількості суб'єктів господарювання в сільських регіонах України. Це свідчить про те що впродовж останнього десятиріччя була тенденція щодо зниження кількості сільськогосподарських підприємств колективної форми власності та виникнення дрібних фермерських господарств приватної форми власності.

Різні організаційно-правові форми господарювання аграрних формувань області потребують індивідуального підходу, який буде враховувати можливості і потреби власника, а також забезпечуватиме цілісність і стійкість аграрної системи та подальший її розвиток.

Висновки. Ряд законодавчих і нормативних актів, що прийняті останнім часом, сприяють розвитку на селі нових форм господарювання, і кожна з них у процесі конкурентної боротьби доводить свої переваги.

Вибір організаційно-правової форми підприємницької діяльності - це найвідповідальніший етап в організації підприємництва, скільки з нього розпочинається практичне втілення ідеї бізнесмена. Створення підприємства завжди пов'язане з матеріальними, фінансовими і трудовими витратами. Саме тут виникає ризик, або ймовірність втратити ресурси, що береться до уваги під час створення підприємства. Відомо, що в підприємницькій діяльності уникнути ризику неможливо. Можна лише один вид ризику замінити іншим. Правильно обрані організаційно-правова

форма підприємницької діяльності та спосіб організації виробництва дають змогу значною мірою зменшити ризик.

Усвідомлення господаря-власника – це і є той об'єктивно необхідний імпульс до виробництва, який не лише спонукає людину власника до високоефективної праці, безперервного творчого пошуку й прогресу, але й позитивно змінює філософію і психологічну мотивацію людини до підприємницької діяльності заради реалізації її матеріальної, культурної чи духовної зацікавленості через чинники власності.

Вибір форми господарювання є головним для підприємця. Не менш важливе це питання і для того, хто працює керівником за контрактом. Йому необхідно з'ясувати переваги та недоліки усіх форм підприємництва.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про власність» № 697-XII від 07.02.1991 р.
2. Господарський кодекс України, 2003 р.
3. Баранова О. Власність приватного підприємця// Власне діло. - № 3. – 05 лютого 2007 р.
4. Бохан А. В. Власність як економічна основа активізації підприємництва// Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – К.:Науково-дослідний економічний інститут. – 2004. – Вип. 12 (43). – с. 3-8
5. Іванець І. В. Організаційно-правові форми господарювання сільськогосподарських товаровиробників// Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. - № 9 (64). – с. 64-72
6. Статистичні збірники «Україна у цифрах» за 1991, 1992, 1996, 1999, 2003, 2004 та 2010 рр.

В статье обосновано развитие организационно-правовых основ деятельности предприятий аграрной сферы, влияние на их развитие формы собственности, а также проведен анализ современного состояния, тенденций и особенностей функционирования этого сектора экономики Украины.

The paper studies the development of institutional and legal framework of enterprise-term agrarian sector, the impact on their development of ownership, and analyzed the current state, trends, and bottom of the functioning of the economy of Ukraine.

Дата надходження в редакцію: 1.03.2012 р.
Рецензент: д.е.н., професор М.О.Соколов